

ANADOLU'DA MİLLİ MÜCADELE VE YUNAN İŞGALİ*

Engin BERBER**

Sayın dekanım, değerli meslektaşlarım, basın mensupları ve sevgili öğrenciler;

İyi ki, takdim eden arkadaşımız, özgeçmişim hakkında bir şeyler söyledi. Hatırlamakta bile güçlük çektiğim eski kitaplarımın ismini yeniden duyma fırsatı oldu. Haftanın son günü olduğu halde salonun bu denli kalabalık olması sevindirici. Teşekkür ederim. Bugün Mithat Bey'in de söylediği gibi bir sergi açtık, yorulduk. Bu nedenle olabildiğince kısa bir konuşma yapacağım. Bu konferans için seçilen başlık gerçekten çok hacimli. "Anadolu'da Milli Mücadele ve Yunan İşgali" üzerine yüzlerce yüksek lisans ve doktora tezi yapıldı. Bu kadar çok çalışılmış bir konuyu, '20-30 dakikada nasıl anlatabilirim' diye düşündüm. Özgeçmişime dikkat ettiyseniz, konunun doktora tezimin konusu olduğunu hatırlarsınız. Doktora tezimi hazırlamak için altı yılımı vermiştim. Şimdi onu yarım saatte anlatmam lazım. Bu mümkün olamayacağına göre, bir seçme yapmalıyım. Hem sizin ilginizi çekebilecek kısımlarını anlatmalıyım, hem de daha önce duymadığınızı düşündüğüm kısımlarını paylaşmalıyım konunun. Soru-cevap olursa konuyu açma imkânımız da olacaktır.

Anadolu'da Milli Mücadele; o halde Anadolu üzerine bir şeyler söylemem lazım. Bunu da insan faktöründen bağımsız yapmamız mümkün değil. Acaba Anadolu'da, Milli Mücadele öncesinde nasıl bir toplum yapısı vardı? Esasen bu toplumsal yapı, Osmanlı Türkiyesi'nden Cumhuriyet Türkiyesi'ne kalan sınıfsal mirastır. Cumhuriyetin 90. yılını kutladığımız bugünlerde -umarım çok uzun ömürlü olur- Osmanlı'dan hangi mirasın kaldığını öğrenmek önemlidir diye düşünüyorum. Baktığımız zaman, Anadolu'daki insanların kahr ekseriyetinin Türk/Müslüman ve köylü olduğunu görüyoruz. Kesin bir oran vermek zor ama Anadolu insanının o günlerde asgari % 90'ı köylüdür. 'Köylü' derken, bunları çiftçilerden özellikle ayırıyorum. Bizde toprak sahibi olanlara, toprağı özel mülk olarak tasarruf edenlere çiftçi denir. Dolayısıyla Anadolu insanı/köylüsü geçimlik ekonomi de denilen, aile ekonomisi çerçevesinde yaşıyordu. Bu nedenle yaşam, iklim ve çevresel koşullarına bağımlıydı. Toplumsal piramidin tabanında, köylüler var. Onların üzerinde bir orta sınıf var. Bu orta sınıf kendilerine özgü yaşam tarzı, müziğı, sofrası, giyim-kuşamı olan Batı'daki burjuvaziden farklıdır. Bu sınıf ağırlıklı olarak büyük toprak sahipleridir; ağalar ve beylerdir. Bir de kasaba ve kentlerde esnaf ile gayrimüslimler dışındaki ticaret erbabı, bakkal, toptancı vb. var. Bunlar nüfusun herhalde % 7-8'ini oluşturuyorlardı. Toplumsal piramidin tepesinde,

*PAÜ. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Tarafından 1 Kasım 2013 tarihinde PAÜ. Kongre ve Kültür Merkezi'nde yapılan konferansın metnidir.

**Prof. Dr., Ege Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Siyasi Tarih ABD Başkanı, İZMİR

Tanzimat döneminde filiz veren asker-sivil, Osmanlının en gözde mekteplerinden mezun veya yurt dışında eğitim görmüş, kamu görevlerinden oluşan bürokratları görüyoruz. Devlet mekanizmasını bu sınıfın elindedir. Dolayısıyla toplumsal yapı bağlamında devr-i Osmanî'den Cumhuriyete kalan miras üç katmanlı: Tabanda köylüler, arada gündelik yaşam pratikleri bakımından Batıdaki burjuva sınıfına benzemeyen ticaret erbabı, çarşı esnafı, çiftçilerden oluşan bir ara orta sınıf; tepede Tanzimat döneminden beri devleti kontrol altında tutan ve onu modernize etmek isteyen bürokrat sınıf. Bürokrat sınıfın Türkiye'de varlığını devam ettirebilmesi, ülkenin modernizasyonu ile doğrudan ilgilidir. Şöyle ki, bu sınıfın soluk alabileceği laik-parlamente siyasi atmosfer ortaya çıkabilirdi diye kullanabileceği tek araç devlettir.

İktisaden iflas söz konusudur. Duyun-ı Umumiye'yi çoğunuz biliyorsunuzdur. Türkiye ekonomisine pranga vuran Duyun-ı Umumiye, sadece Osmanlı'nın başına gelen bir felaket değil. Akdeniz'in bütün geleneksel ekonomileri aynı sonuca varmışlardır. Türkiye'den 3-5 sene sonra Yunanistan, İspanya, Portekiz, Tunus ve Mısır'da, Duyun-ı Umumiye benzeri kuruluşlar görülür. Osmanlı'nın neredeyse bütün gelir kaynakları, devletin borcuna karşılık alacaklı ülkelerin var ettiği bu kuruluşun kasasına akıtılmıştır. Sanayileşme yok. Toplumsal yapıyı anlatırken söylemiştim, yaşayanların asgari % 90'ı köylü olan bir ülkede sanayileşmenin yokluğu ortadadır. Birkaç tane işletme elbette var; fakat bunlar Marmara ve Ege'de yoğunlaşmış ve genellikle yabancılara hizmet eder durumdadır. Devlete ait birkaç işletmede çalışan amele bir avucu geçmiyor. Kapitalizm öncesi (pre kapitalist) bir iktisadi yapı söz konusu. Atın ayağına çakılacak mihni bile yapamayan bir ülkeden söz ediyoruz.

Cumhuriyet ilan edilmeden önce İzmir'de toplanmış olan bir iktisat kongresi vardır. İzmir de toplandığı için "İzmir İktisat Kongresi" olarak da bilinir. Gerçek ismi, "Türkiye İktisat Kongresi"dir. Türkiye İktisat Kongresi'nde konuşulan konular dikkatle okunduğunda, iktisadi bağlamda Türkiye'nin zavallılığı ortaya çıkar. Rahmetli Gündüz (Ökçün) Hoca, bu kongrenin tutanaklarını yayımlamıştı. Son olarak, Osmanlı'dan Cumhuriyete miras ordu hakkında konuşmak istiyorum. Türkiye'de Batılı tarzda askeri okulların açılışı çok daha öncelere gider ama Osmanlı modern bir ordu kurmayı başarabilmiş değildir. Çabalar olmuştur. Batılı askeri heyetler Osmanlı kara gücü ve donanmayı ıslah etmek için görevlendirilmiştir. Ne var ki, istenilen noktaya gelinememiştir. Osmanlı Devleti'nin son on yılı savaşlarla geçti bildiğiniz üzere. Biri bitip öbürü başlardı. On yıl bitmeyen bir savaş. Trablusgarp Savaşı ile başlayan bu süreç, Milli Mücadele'nin sonuna kadar, toplumsal piramidin tabanında bulunan köylüleri çok olumsuz etkiledi. Üretim sürecini kesintiye uğrattı. Söz konusu süreçte, askere almalar nedeniyle ortaya çıkan iş gücü açığı kapatılabilsin diye, kadınlar çalışma yaşamına dahil edildi. Modern bir ordu değil ama sınırları sonuna kadar korumaya hevesli bir ordu yaratılmak istendi. Birinci Dünya Savaşı büyük bir hayal kırıklığı oldu. Temelde kapitülasyonlardan kurtulmak ve Ege adalarını geri almak için girilmişti bu savaşa. Ne yazık ki, bunların hiç biri gerçekleşmedi.

Sonra, Mithat Bey'in az önce sözünü ettiği gibi Sevr'e gelindi. Türkiye ve Türklük, Mondros Mütarekesi'nde darağacına çıkartıldı, Sevr'de de infaz edildi. O günlerde Mustafa Kemal, tamamen kendi niyetiyle Anadolu'ya geçip elde kalan birlikleri topladı. Önce düzensiz Türk kuvvetleri Yunan işgaline karşı koydu, sonra düzenli orduya geçildi. 1922'de: Büyük Taarruz öncesinde sayısı iki yüz bini bulan ve olabildiğince iyi teçhiz edilmiş bir ordu yapılmıştı. Bu ordunun ateş gücünde, Sovyet yardımının önemi büyüktür. Neredeyse her Türk askerinin elinde, bir Sovyet piyade tüfeği vardı; topların ve mühimmatın önemli bir kısmı da Sovyetlerden oradan gelmişti. Türk Donanması'na gelince, Karadeniz'de bin bir fedakârlık neticesi oluşturulmuş küçük bir deniz gücüydü.

İzmir'in işgaliyle ordusu Anadolu'ya ayak basan Yunanistan hakkında birkaç şey söylemek isterim. Yunanistan çok ırklı, dinli, dilli ve mezhepli Osmanlı İmparatorluğu'ndan 1929'da ayrılmış küçük bir devlet. Ayrılırken gırtlığına kadar borca batmıştır. Duyun-ı Umumiye'den birkaç yıl sonra iflas eden Yunanistan'ın ayağına iktisadi pranga vurulmuştu. Acaba iki buçuk milyon nüfuslu küçük ve iktisaden batık Yunanistan'ı Anadolu'ya getiren neydi? Osmanlı için yaptığının aynıını yapmak istiyorum. Toplumsal yapıdan başlayayım.

Türkiye için üç katlı bir piramitten bahsetmiştik. Yunanistan için "iki katlı" demek lazım. Piramidin tabanı, aynı Türkiye de olduğu gibi, çoğu topraksız olan sefil durumdaki köylülerden oluşur. Tavanda ise, aristokratik oligarşi var. Venizelos'un başında bulunduğu Liberal Parti'nin sözcülüğünü yaptığı burjuva ise, yükselen sınıf. Ama bu sınıfın ciddi sıkıntıları var; hem iktidar olan aristokrasi ile hem de ekonomik bakımdan. Anadolu'ya gelmeyle ilişkilendirilen ifade, "Megali İdea" (Büyük fikir). Yunancada kabaca, Adriyatik Denizi'nden İran'a uzanan bir eksen üzerinde, başkenti İstanbul olacak bir devlet yaratma düşüdür. Yunan Başbakanı Kolattis, 1844 yılında, Yunan Meclisi'nde yaptığı bir konuşmada, ilk kez bu kavramdan söz eder. Almanya ve Danimarka asıllı krallar Yunanistan'ı çok yönetmişlerdir. Megali İdea, iktidarı (aristokratik oligarşiyi) Yunan köylüsü devirmesin diye dikkatleri ülke dışına yönlendirmeyi amaçlayan bir oyundu. Dolayısıyla Yunanistan'ı Anadolu'ya getiren şey, sanıldığı ve iddia edildiği gibi Yunan milliyetçiliği değildi. Bu aristokratik oligarşinin, hükümetteki varlığını pekiştirmek amacıyla kullandığı bir araçtı.

Yunanistan'ı işgalci olarak Türkiye'ye getiren gerçek sebepleri söyleyeyim. Bir tanesini toplumsal yapıyı anlatırken açıkladım: Aristokrasi ile burjuvazi arasındaki horoz dövüşü. Bu horoz dövüşü hem idari, hem de düşünsel anlamda Yunanistan'ı ikiye bölmüştür. 1910 yılına kadar aristokrasi iktidardadır. 1910 yılında Venizelos'un Liberal Partisi seçimi kazanır. 1915 Şubatı'na kadar ülkeyi yönetir; fakat Kral Konstantin iktidarı aristokrasiye geri verir. Aynı yılın Haziran ayında yapılan seçimlerde, Liberal Parti aristokrasiye bir kez daha süpürür. Ancak kral tekrar yetkisini kullanarak, aristokrasinin lideri Zaimis'e hükümeti kurma yetkisi verir. Böyle bir ortamda Yunan burjuva sınıfının yapacağı tek şey, Selanik'e gelip bağımsız bir hükümet kurmak olur. Yunan tarihinde buna "ulusal

bölünmüşlük” denir. Böylece aynı anda, bir ülkede iki farklı iktidar odağı ortaya çıkar. Esasen Yunanistan’da olan şey, Milli Mücadele döneminde Türkiye’de olan şey ile aynıdır. Bu birbirine karşı konumlanmış iki ülkenin, yakın tarihsel geçmişinde ilginç örtüşmeler vardır.

Selanik’teki hükümetin başında Venizelos var. Yunanistan’ın kuzeyine ve Ege adalarına hükmeder. Zaimis’in başında olduğu hükümet ise, Yunanistan’ın geri kalanına. Selanik’teki hükümet kurulur kurulmaz İngiltere ve Fransa tarafından tanınır. Bir gün sonra Almanya, Yunanistan’a savaş ilan eder. Atina’daki, Konstantin’in yönlendirdiği hükümet, kendini Almanya’ya karşı konumlamak istemiyordu. Çünkü Konstantin’in hanımı Sofia, Alman İmparatorunun kız kardeşiydi.

Yunanistan’dakine benzer bir manzara iki sene sonra Türkiye’de ortaya çıktı. İstanbul’da yüzlerce yıldır devam eden bir iktidar odağı; Mustafa Kemal’in Samsun’a çıkmasından sonra ortaya çıkan, kongreler süreci ve meclisin açılmasıyla kendini kabul ettiren; İstanbul’dakine meydan okuyan yepyeni bir başka iktidar odağı. Biri öncelikle İstanbul’daki gayri Müslim ve Müslümanlardan oluşan ticaret burjuvazisine dayanıyor. Türk Kurtuluş Savaşı’nı Ankara Hükümeti kazanınca daha güçlü olan Gayrimüslim kanat, Türkiye’yi terk etmek zorunda kaldı. Müslüman kanattan olanlar bunların yerini doldurmak için pek heveslendiler. Az önce sözünü ettiğim Türkiye İktisat Kongresi’ne, bu amaçla gelmişlerdi. İkinci olarak, emperyalizme dayanıyor. Yani Birinci Dünya Savaşı’nın galibi Avrupalı devletler onu destekliyorlar. Demek istediğim İstanbul’daki iktidar odağının bir ayağı emperyalizmde, öbür ayağı ticaret burjuvazisinde. İşbirlikçi.

Ankara’daki iktidar odağının işi gerçekten zordu. Sirtını nüfusun kahrı ekseriyetini oluşturan köylüye yaslamak istiyor. Ancak köylüyü yönlendirecek mekanizmalara sahip değil. İstanbul’daki iktidar odağı bu mekanizmaların etkisizliğini Ankara’ya karşı kullanıyor: İslamcılık. Oysa Ankara’nın bunu yapma şansı yok; zaman zaman niyetlenmedi değil: Anadolu müftülerinden fetva almalar falan. Fakat çok da etkili olmadı/olamadı. Ankara, bciüyük toprak sahiplerine dayanıyor. Kaç tane isyan oldu Milli Mücadele yıllarında, sayılarını ben bile hatırlamıyorum. Bu isyanların baskın silahlı gücü köylülerdir. İstanbul tarafından yönlendiriliyorlardı. Ankara’daki iktidar odağına destek veren büyük toprak sahiplerinin korkusu da şudur: Yunan işgal ederse toprağım ne olacak? İşlemeye devam edecek miyim, etmeyecek miyim? İşgal bölgesinde bazı toprak sahipleri Yunan makamlarıyla işbirliği yaptılar. Ben Atina’da, Genel Devlet Arşivi’nde çalışırken bir dosya geldi önüme. İşgal bölgesi içinde maaşa bağlanan veya haraç verilen Osmanlı belediye başkanları, köy muhtarları, ihtiyar heyeti üyeleri. Onları böyle davranmaya iten şey ne idi? Konumlarını devam ettirebilmek. İnsani bir güdü denebilir ama hıyanete tekabül ediyor.

Yunanistan’ı Anadolu’ya getiren ikinci sebep, aslında sıfırı tüketmiş bir devlet olan Yunanistan’ın imparatorluk düşü görmesidir. Venizelos’un dört büyük

denizde yıkanan, kendi penceresinden Karadeniz'i seyreden bir Yunanistan düşlüyor. Ayağına çoktan iktisadi pranga vurulmuş, iki milyonluk küçük bir ülkenin imparatorluk düşü görmesi mümkün müdür? Yunan burjuvazisine bu düşü gördüren şey nedir? Sözü ettiğim pranga nedeniyle bir türlü gelişmiyor. Avrupa sermayesi Yunan burjuvazisinin sanayiye yatırım yapmasına engel oluyor. Konuştuğumuz süreçte iktisadi milliyetçilik pek bir moda. İttihatçılar da Türkiye'de milli tüccar yaratma peşindeler. Gayrimüslim sermaye eskisi gibi rahat yatırım yapamıyor. Bu nedenle Yunanistan'a para götürüyor, doğrudan devlete borç vermek veya faiz almak için. Hem Yunan iç piyasası, hem de üçüncü ülkelerde yapılan işlerde, aslan payını Avrupa sermayesi alıyor. Avrupa sermayesi bütün bankaları denetim altına almış, Türkiye'de olduğu gibi. Dolayısıyla tükenmişlik söz konusu. İşte bu nedenle Yunan burjuvazisi, ürünleri ihraç edilen Anadolu'nun batısındaki verimli araziye sahip olmak istiyor. Bu bölgedeki Rum nüfus, İzmir'deki işletmelerin büyük çoğunluğu elinde tutuyor. Trakakis'in yaptığı bir çalışma var, kırktan fazla işçi çalıştıran işletmelerin çoğunun Rumların olduğu anlaşılıyor. Avrupa'nın iktisadi prangasını ancak böyle kırabilirim diye düşünüyor Liberal Parti.

Batılılar açısından ise, İtalya'nın engellenmesi gerek. İtalya, Akdeniz'in ikinci büyük donanması, bu durum büyük devletleri korkutuyor. Trablusgarp Harbi sırasında Çanakkale Boğazı'nı donanmasıyla kapatıyor. Amerikalıların "Open Door" politikası var. Bu politika, ABD'nin hiç engellenmeden dünyanın her yerinde ticaret yapmak istemesidir. İtalya'nın Akdeniz'de, boğazlar gibi önemli su yollarını kapatması ABD'yi rahatsız etmişti. On iki Adalar ve Trablusgarp'ta önemli kıyı başı elde etmiş durumda İtalya. Doğal olarak Yunanistan çok korkuyor. Savaş içinde, 1917 yılında gizli bir anlaşma imzalanmış İtalya ile. İzmir ve art bölgesi, bu ülkeye bırakılmış. Fakat sonra, Rusya buna onay vermediği için İzmir İtalya'ya verilmemiştir. Paris Barış Konferansı'nda İtalyanlar, müttefikleri ile didişiyor. Birinci Dünya Savaşı galipleri, 'İtalya ile hiç uğraşmayalım. Yunan sermayesi bize hizmet etmek zorunda, biz Yunanistan'ı kullanalım' diye düşünüyor.. Onun için Paris Barış Konferansı'nda apar topar, 5 Mayıs günü aldıkları bir kararla İzmir ve art bölgesini Yunanistan'a bırakıyorlar.

Şimdi daha az bilindiğini düşündüğüm, Yunanistan'ın Anadolu'da nasıl örgütlendiği üzerinde duralım. Bu konu esasen, benim doktora tezime bilindir hale geldi. Mondros Mütarekesi'nden sonra Yunanistan, "yüksek komiser" denilen bir görevliyi gönderiyor Anadolu'ya. Bunların ilk ikisi askerdir. Birincisi Sakız'daki Yunan Deniz Üssü Komutanı Papazafiriü; ikincisi, bir Yunan zırhlısının komutanı: Albay İlia Mavrudis'tir. İzmir'in işgalinin ardından Venizelos, Girit'ten çocukluk arkadaşı, mahir bir avukat ve siyasetçi olan Aristidis Stergiadis'i, aynı sıfatla göndermişti. Stergiadis, 24-25 Mayıs günü İzmir'de göreve başladı. Sev'in imzalanmasından sonra Yunanistan'ın, 23 Eylül 1920 tarihinde kabul ettiği 2493 numaralı bir yasa ile Stergiadis'in başında bulunduğu örgüt, Yunanistan'ın Anadolu'daki en yüksek uzantısı konumuna getirildi. "İzmir Yunan idaresi" isimli bu örgütlenme, Yunan ordusu da dahil, işgal altındaki Anadolu'da bulunan tüm Yunanlıların, hesap vermesi gereken en yüksek merci idi.

Şimdi birkaç cümleyle de olsa, Yunan ordusu üzerine konuşmak istiyorum. Anadolu'da Yunan işgali üç vadi üzerinden yürümüştür: Gediz, Küçük Menderes, Büyük Menderes. Yunanlılar bu vadileri izleyerek, Anadolu'nun içine doğru ilerlediler. Yunanistan Anadolu'daki silahlı gücü için Küçük Asya Ordusu Komutanlığı (KAOK) diyor. Bu ordu, İzmir'deki yüksek komiserliğe/Yunan İdaresi'ne bağlı kaldı. Bu işgal boyunca hiç değişmedi. Ama KAOK'un başındaki komutanlar sürekli değişti. Her beş ayda bir, yeni bir komutan atandı KAOK'un başına. Yaklaşık 200 bin kişiden oluşan ve ciddi sorunları olan bir savaş makinesidir KAOK. Bu kadar sık komutan değiştirmesi ciddi bir sıkıntı. Ayrıca KAOK, gırtlığına kadar siyasete bulaşmıştır. Subaylar Konstantinist (Kralcı) ve Venizelist (Başbakan yanlısı) diye ikiye bölünmüş. Emir-komuta zinciri kırılmış. Bütün bunlara ilaveten, bazı Yunan subaylarının *"bizim Anadolu'da işimiz ne? Eve dönelim, başka bir kıyı Anadolu'da geçirmeyelim, bu kirli bir savaş"* diye eve dönüş kampanyası başlatmış olduklarını söylemeliyim. Dağıttıkları bildirilerin örnekleri Genelkurmay Başkanlığı, Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı (ATASE) Arşivi'nde bulmak mümkündür. Ben de birini yayımlamıştım.

Yunanistan sürekli borç alarak KAOK'u Anadolu'da tutabilmiştir. Örneğin 1922 yılında KAOK eratı sıcak hiçbir şey yiyemiyor. Esir alınan Yunan askerlerinin cebinden buğday kırıntıları çıkıyor. Ringa balığı konservesi yemekten bıkmışlar. Normalde bu büyük savaş makinesinin başında Genelkurmay olması lazım. Yunan Genelkurmayı Selanik'te ve İzmir'e hiç gelmiyor. Yunan Genelkurmay Başkanı Küçük Asya Ordusu Komutanı'na emir veremiyor. Bir de Yüksek Genel Komutanlık isimli bir askeri yapılanma var Anadolu'da. 1921 Kasım'ında oluşturulmuş. Ordunun arkasını korumak, yani cephe gerisini korumak amacıyla kurulmuştur. Osmanlı tebaasından olup Yunan ordusuna asker yazılan Rum nüfusun tamamı, Yüksek Genel Komutanlık emrine alınmıştır. Jandarma olarak kullanılmışlar olup sayıları 35.000 kadar çıkmıştır. Büyük Taarruzdan hemen önce Yüksek Genel Komutanlık emrinde 7 tane ihtiyat alayı, bir deniz piyade müfrezesi, demiryolları güvenlik alayı ve bağımsız jandarma alayları var. Ayrıca hastaneler, mahkemeler, postaneler, garnizonlar, hapishaneler ve ordu evleri Yüksek Genel Komutanlığa bağlıdır.

Son olarak, Anadolu'da Yunan yönetiminin (Yüksek Komiserlik/İzmir Yunan İdaresi) etkinliklerini anlatayım. Birinci Dünya Savaşı başlamadan hemen önce İttihat ve Terakki'nin Batı Anadolu ve Karadeniz'den adalara ve Yunanistan'a göç ettirdiği bir Rum nüfus var. Bu nüfusu Anadolu'dan yeniden iskân etmek, Yunan yönetiminin en önemli işiydi. 1920 Kasımına kadar iskân edilmiş Rumların sayısı 126.000'dir. Bu işlem sırasında Anadolu'yla hiç ilgisi olmayan Rumlar da Türkiye'ye taşındı. Niye taşındığını biliyoruz. Çünkü kıyılardaki bazı kasabalarda nüfusça üstün olsalar da, iç kesimlerde böyle değildi. Bu görüntüyü değiştirmek için, Anadolu'da olmamış bazı adalı Rumlar da Türkiye'ye taşınmışlardır. Göçmenlerin iskânı için büyük paralar harcanmıştır. Bunlara tohumluk dağıtılıyor, tarım aletleri dağıtılıyor. Son olarak Küçük Asya'nın özerkliği, bilinen ismiyle İyonya Devleti projesi var. Yunanistan'ın Anadolu'da kalamayacağı anlaşılınca,

işgal bölgesinde bir devlet kuralım diye düşünülüyor. Bu devlet beş yıl sonra bir halk oylamasıyla suyun karşı kıyısındaki Yunanistan'a katıldığını ilan edecek. Böyle bir oyun oynandı. Göle bir maya çalındı ama bu maya tutmadı. Nasıl gittikleri konusuna hiç girmeyeyim, onu zaten biliyorsunuz.

Giderlerken benim son zamanlarda üzerine çalıştığım, İzmir yangını sorunu var. Biz İzmir yangınına çok odaklanıyoruz ama Anadolu'da Yunanistan'ın yakıp yıktığı şehir altı yerleşim merkezlerini hiç hatırlamıyoruz.

Konferansı açarken söylediğim gibi, Cumhuriyet'in 90. Yılı'nı kutladığımız bugünlerde ülkemizde bu tür acılar yaşanmamasını temenni ediyorum. Bu bağlamda bize düşen görev uyanık olmak. Sabrınız için teşekkürler.